

Voorwoord

Voor u ligt de derde herziene editie van het *Handboek persoonlijkheidspathologie*. De titel ervan is bewust gekozen. Sinds 1980, het moment waarop de as II van de DSM-III werd geïntroduceerd, wordt persoonlijkheidspathologie vooral uitgedrukt in het begrip 'persoonlijkheidsstoornis'. De introductie van de verschillende as-II-persoonlijkheidsstoornissen heeft het wetenschappelijk onderzoek naar de diagnostiek en behandeling van persoonlijkheidspathologie een grote impuls gegeven. Jaren voor de introductie van de as II in 1980 was er echter al een debat gaande over de vraag of persoonlijkheidspathologie wel adequaat kon worden geoperationaliseerd als van elkaar afgebakende ziektebeelden, oftewel categorieën, dan wel of het (dis) functioneren van de persoonlijkheid niet beter kon worden omschreven in termen van persoonlijkheidsdimensies. Ondanks dat destijds vele onderzoekers al pleitten voor een dimensioneel systeem, is uiteindelijk toch gekozen voor een classificerende benadering.

Sindsdien is, mede dankzij talloze klinische en epidemiologische studies, de twijfel aan de klinische validiteit van een categoriaal systeem voor persoonlijkheidsstoornissen alleen maar toegenomen. Zo blijkt er grote comorbiditeit te bestaan tussen de verschillende stoornissen, blijkt het onderscheid met as-I-stoornissen niet altijd even duidelijk, is het onderscheid tussen 'normaal' en 'abnormaal' arbitrair, blijft de beschrijving beperkt tot uiterlijk waarneembare kenmerken en wordt onvoldoende recht gedaan aan de heterogeniteit die bestaat binnen groepen patiënten met een en dezelfde persoonlijkheidsstoornis, ondanks de introductie van polythetische criteriasets vanaf de derde, herziene editie van de DSM-III.

Sinds de laatste eeuwwisseling is een duidelijke kentering zichtbaar van het classificeren van persoonlijkheidsstoornissen naar een meer dimensionele benadering van persoonlijkheidspathologie.

De komst van de DSM-5 in 2013 en de introductie in het Nederlandse taalgebied in 2014 waren de aanleiding het handboek zoveel mogelijk aan te passen aan deze nieuwe DSM-versie. Daarnaast bood herziening de gelegenheid aandacht te besteden aan enkele nieuwe ontwikkelingen. Alhoewel de classificatie van persoonlijkheidsstoornissen uiteindelijk niet veel anders geschiedt dan in de DSM-IV, kan het in de DSM-5 deel III opgenomen alternatief model voor het diagnosticeren van persoonlijkheidspathologie gezien worden als een belangrijke stap voorwaarts. In dit vooralsnog experimentele model hebben persoonlijkheidstrekken en een dimensionele maat voor ernst van persoonlijkheidsdisfunctioneren in termen van mate van zelfsturendheid en identiteitsintegratie enerzijds en het vermogen tot empathie en tolereren van intimiteit anderzijds een grote plaats gekregen. Daardoor biedt het nieuwe model meer mogelijkheden tot individugerichte diagnostiek. In deze herziene derde druk is dan ook een nieuw hoofdstuk opgenomen over dit nieuwe, alternatieve model. Daarnaast is uiteraard het hoofdstuk over de DSM-IV-classificatie van persoonlijkheidsstoornissen aangepast aan de DSM-5.

Deze functie van individuele nuanceering binnen een bepaalde brede ziektecategorie kan daarnaast, volgens de meest recente opvattingen over de diagnostiek van persoonlijkheidsstoornissen, worden vervuld door de structurele benadering van persoonlijkheidspathologie, zoals oorspronkelijk ontwikkeld door Kernberg, de

cognitieve benadering zoals ontwikkeld door Young, de hechtingstheoretische benadering zoals ontwikkeld door Fonagy en medewerkers en de meest recente neurobiologische benadering. Patiënten met een en hetzelfde toestandsbeeld kunnen onderling immers aanzienlijk verschillen met betrekking tot de draagkracht, cognitieve schema's, affectregulatie, het onderliggende persoonlijkheidsprofiel, de hechtingsstijl en interne conflicten en motieven.

De visie achter ook deze herziene derde druk is een brede en geïntegreerde kijk op persoonlijkheidspathologie. Het handboek bestrijkt dan ook het gehele terrein van de (complexe) persoonlijkheidspathologie en -problematiek. Vele experts hebben vanuit uiteenlopende referentiekaders en diagnostische en behandelmethodieken een bijdrage geleverd aan dit boek, zoveel mogelijk vanuit recente wetenschappelijke bevindingen en inzichten. Hierdoor ontstaat een rijk overzicht van de huidige *state of the art* van het domein van de persoonlijkheidspathologie. Zo wordt ruim aandacht besteed aan de invloed van gen-omgevingstransactie op het ontstaan van persoonlijkheidspathologie en aan neurofysiologische correlaten en neuropsychologische aspecten van persoonlijkheidsstoornissen, met bijzondere aandacht voor de schizotypische persoonlijkheidsstoornis en de dimensie 'schizotypie'. Het construct schizotypie heeft in de DSM-5 een prominente plaats. Het is opgenomen in DSM-5 als onderdeel van het hoofdstuk psychotische stoornissen, als persoonlijkheidsstoornis in het hoofdstuk persoonlijkheidsstoornissen van deel II en in deel III als persoonlijkheidsstoornis en als trek. Hieruit blijkt een duidelijke keuze voor de spectrumbenadering van psychopathologie.

Tevens komt de invloed aan de orde van langdurige vroegkinderlijke negatieve ervaringen op de ontwikkeling van de borderline-persoonlijkheidsstoornis. De geschiedenis en

ontwikkeling van het brede concept 'borderline' worden diepgaand besproken. Er wordt niet alleen aandacht besteed aan categoriale classificatie en dimensionele modellen, maar ook aan psychodynamische modellen van persoonlijkheidspathologie. Daarnaast worden de recente behandelmodellen voor persoonlijkheidspathologie en persoonlijkheidsproblematiek beschreven, inclusief de meest recente stand van zaken met betrekking tot medicamenteuze behandelingen bij patiënten met persoonlijkheidsstoornissen. Ook is er aandacht voor de diagnostiek en behandeling van complexe persoonlijkheidsproblematiek en -pathologie bij specifieke groepen als adolescenten en ouderen en patiënten in de somatische setting.

In dit kader is er tevens aandacht voor patiënten met persoonlijkheidskenmerken en -stoornissen uit het DSM-5-A-cluster. Omdat de persoonlijkheidsstoornissen uit het A-cluster zich bevinden op het snijvlak van de psychotische en de autismespectrumstoornissen, hebben wij ervoor gekozen deze groep patiënten als een specifieke populatie te zien. In tegenstelling tot stoornissen uit het B- en C-cluster is er nog maar weinig empirisch onderzoek verricht naar de effectiviteit van behandelingen van stoornissen uit het A-cluster. Ten slotte is er aandacht voor de comorbiditeit tussen persoonlijkheidspathologie en verschillende psychiatrische symptoomstoornissen.

In deze herziene uitgave wordt ook aandacht besteed aan de zeer actuele nieuwe stroming van generalistische behandelingen voor persoonlijkheidsstoornissen. Dit nieuwe hoofdstuk vervangt het eerdere hoofdstuk over crisis en crisismanagement bij persoonlijkheidsstoornissen. Daarnaast wordt uitgebreid aandacht besteed aan de recente behandelmodellen voor persoonlijkheidspathologie, zoals de *Mentalization Based Treatment*, de *Transference Focused Psychotherapy*, de

Schema Focused Therapy en de *Dialectische Gedragstherapie*.

De nieuwe visie op ‘somatoforme stoornissen’ van DSM-5 is opgenomen in een geheel gerevisieerd hoofdstuk over wat nu in de DSM-5 de ‘somatische symptoomstoornis’ wordt genoemd. Ten slotte besteedt het herziene handboek aandacht aan de nieuwste ontwikkeling met een nieuw hoofdstuk over de netwerk- en symptoomtrajectbenadering van psychopathologie. Daarin worden ‘trait’ en ‘state’ beschouwd als nauw met elkaar verweven en met elkaar interacterende kenmerken. Dit is een veelbelovende benadering, die in de toekomst mogelijk grote consequenties zal hebben voor het klinisch handelen, inclusief het stellen van een behandelindicatie.

Het *Handboek persoonlijkheidspathologie* is bestemd voor zowel gevorderde studenten sociale wetenschappen en geneeskunde als voor gebruik in de postmasteropleidingen tot gezondheidszorgpsycholoog en klinisch psycholoog en de medisch-specialistische opleiding tot psychiater. Tevens zullen vele reeds werkzame professionals in dit handboek hun onderwerp van interesse vinden en hun kennis kunnen verdiepen en verrijken met directe relevantie voor het klinisch handelen.

Wij zijn verheugd dat een groot aantal experts bereid was hun bijdrage aan dit boek te leveren. Daarmee is het het soort boek geworden dat ons vanaf het begin voor ogen stond: een boek met een brede, geïntegreerde visie op persoonlijkheidspathologie, van een hoog educatief en informatief gehalte. Het vormt een weergave van de *state of the art* op dit gebied en er is zoveel mogelijk uitgegaan van *evidence-based* kennis.

We vertrouwen erop dat deze vernieuwde derde druk een waardige opvolger is van de eerdere versies van het handboek.

Liesbeth Eurelings-Bontekoe

Roel Verheul

Wim Snellen

Handboek persoonlijkheidspathologie

Voor opleiding, onderzoek en klinische praktijk

Eurelings-Bontekoe, E.H.M.; Verheul, R.; Snellen, W.M.

(Eds.)

2017, XXI, 684 p. 18 illus., 15 illus. in color., Hardcover

ISBN: 978-90-368-0930-6